

Spis treści:

■ Aktualności

- Polska otrzyma 20 mln euro w ramach programu Life+ 1
- Zapowiedź V konkursu „Zarządzanie energią w budynkach użyteczności publicznej” 3
- LP przekażą 8 mln na gospodarkę leśną dla parków narodowych 3
- Efekty działania Programu Infrastruktura i Środowisko 4

■ Porady prawne

- 31 lipca upływa termin wnoszenia opłat i sprawozdań za korzystanie ze środowiska 4

■ Temat numeru

- Już działa wspólny Rejestr Unii uprawnień do emisji CO₂ 6

■ Finanse

- Zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych 8
- Nabór wniosków do Eco-innovation 9
- Fundusz termomodernizacji i remontów 12
- Pieniądze ze Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy rozdzielone 15

§ Aktualności

Polska otrzyma 20 mln euro w ramach programu Life+

14 czerwca 2012 r. Komitet LIFE+ w Brukseli zatwierdził listę europejskich projektów, które w tym roku otrzymają dofinansowanie w ramach unijnego programu LIFE+.

Na krótkiej liście znajduje się 16 projektów z Polski oraz 2 międzynarodowe, czerpiące z polskiej alokacji. W ramach naboru z 2011 roku łącznie wpłynęło do Polski blisko 20 mln euro (dwa razy więcej niż w naborze z 2010 roku).

Dodatkowo na liście rezerwowej znajdują się 3 projekty z Polski na kwotę 1,7 mln euro, które mają szansę otrzymać dofinansowanie, w przypadku rezygnacji któregoś z projektów z krótkiej listy.

Podział środków:

- I komponent (Przyroda i różnorodność biologiczna) – na realizację 7 projektów przyrodniczych przeznaczono 12,1 mln zł.

- II komponent (Polityka i zarządzanie w zakresie środowiska) – 5,3 mln euro zasili budżety 6 innowacyjnych lub demonstracyjnych projektów.
- III komponent (Informacja i komunikacja) – 2,2 mln euro zostanie przeznaczonych na realizację trzech kampanii informacyjnych.

Pozostałe środki będą służyć realizacji polskiej części projektów międzynarodowych złożonych przez Szwecję i Wielką Brytanię.

Najlepsze polskie projekty

Spośród 1078 wniosków zgłoszonych przez 27 państw – członków Unii Europejskiej najlepsze polskie projekty uzyskały dziesiąte i jedenaste miejsce.

✓ WAŻNE!

Największą liczbę punktów wśród projektów przyrodniczych z całej Europy otrzymał Projekt Zespołu Par-

Szanowni Państwo!

Z przyjemnością przekazuję w Państwa ręce lipcowy numer serwisu informacyjno-doradczy „Opłaty i fundusze w ochronie środowiska”.

W aktualnościach informujemy o zatwierdzeniu listy europejskich projektów, które w tym roku otrzymają dofinansowanie w ramach unijnego programu LIFE+ oraz o konkursie „Zarządzanie energią w budynkach

użyteczności publicznej”, który rozpocznie się 1 września.

Artykuł zawarty w dziale Porady prawne przypomina o zbliżającym się terminie – 31 lipca. Do tego czasu należy złożyć sprawozdania i wnieść opłaty za korzystanie ze środowiska. Tematem numeru jest wspólny Rejestr Unii uprawnień do emisji CO₂.

Do 6 września 2012 r. można składać wnioski w unijnym programie Eco-innowacje. O możliwości uzyskania dofinansowania dowiedzą się Państwo z działu Finanse.

Zachęcam do zapoznania się z pozostałymi artykułami. Wierzę, że informacje zawarte w tym numerze spełnią Państwa oczekiwania i okażą się pomocne w pracy.

Z wyrazami szacunku,
Wydawnictwo Verlag Dashofer

Anna Podgórska

Anna Podgórska
Redaktor odpowiedzialny
e-mail: podgorska@dashofer.pl
tel. (22) 559 36 43

ków *Krajobrazowych Województwa Śląskiego z Będzina* na ochronę siedlisk w Parku krajobrazowym „Orlich Gniazd”, co daje mu dziesiąte miejsce spośród wszystkich wniosków LIFE+ złożonych z całej Europy w zeszłorocznym naborze.

Projekt służy zachowaniu charakterystycznych dla Wyżyny Częstochowskiej ciepłolubnych muraw oraz muraw naskalnych, które od wiosny do lata cieszą oko turysty paletą barw kwitnących kwiatów. Zagrożeniem dla nich jest z jednej strony zarastanie drzewami i krzewami na skutek zaprzestania pasterkiej działalności człowieka, z drugiej wydeptywanie przez niekontrolowany ruch turystyczny. Projekt stara się przeciwdziałać obydwu tym tendencjom.

Jedenaste miejsce w klasyfikacji ogólnej również zajął projekt z Polski, tym razem zgłoszony w ramach II komponentu. Instytut Mechanizacji

Budownictwa i Górnictwa Skalnego w Warszawie wybuduje demonstracyjną linię generowania energii z „biomasy mikronizowanej”, czyli biomasowego pyłu otrzymanego ze słomy.

Będzie to pierwsza na świecie ruchoma kontenerowa siłownia energetyczna, pracująca na stałej biomacie w postaci zawiesiny pyłu, która będzie przewożona z miejsca na miejsce w celu zaspokojenia potrzeb energetycznych rejonów obfitujących w słomę. W tej kategorii 6 polskich innowacyjnych lub demonstracyjnych projektów otrzyma z Unii 5,3 mln euro.

Nasz trzeci lider: *Fundacja Ekorozwoju – Drogi dla natury z Wrocławia* otrzyma kolejne 2 miliony euro, które umożliwią realizację 3 kampanii informacyjnych na ochronę alej przydrożnych w północnej i zachodniej Polsce – elementu krajobrazu, który zachwyca podróżują-

cych po naszym kraju turystów – szczególnie gości z Europy Zachodniej. Projekt przypomina lokalnym władzom, zarządcom dróg oraz lokalnej społeczności, że zadrzewienia przydrożne, ze względu na swoje walory krajobrazowe, przyrodnicze czy użytkowe (choćby zacienianie asfaltu w upalne dni i tworzenie specyficznego mikroklimatu sprzyjającego roślinności uprawnej), stanowią atut, a nie przeszkodę w rozwoju. Co czwarty wniosek wybrany przez Komisję w ramach komponentu III pochodzi z Polski.

Pozostałe środki będą służyć realizacji polskiej części projektów międzynarodowych złożonych przez Szwecję i Wielką Brytanię. Jeżeli z listy wniosków zakwalifikowanych do dofinansowania zrezygnuje któryś z europejskich wnioskodawców, w rezerwie oczekują kolejne 3 polskie projekty na kwotę 1,7 mln euro. ■

Redakcja

NASI STALI EKSPERCI:

dr Michał Kuliński, adwokat. Wspólnik w kancelarii *Battara Bartoszek Kuliński BBK*. Studiował na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończył Centrum Prawa Amerykańskiego – Levin College of Law University of Florida przy WPiA UW oraz Studium Bezpieczeństwa Narodowego przy Instytucie Stosunków Międzynarodowych UW.

Krzysztof Choromański, współwłaściciel i Członek Zarządu Biura Konsultacyjnego *KOBİKO Sp. z o.o.* odpowiedzialny za zarządzanie projektami (ekonomiczne zagadnienia ochrony środowiska oraz przygotowanie i realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie infrastruktury ochrony środowiska i gospodarki komunalnej).

Anna Wojniak-Bieńko, uprawniony weryfikator rocznych raportów emisji gazów cieplarnianych w firmie *TUV Rheinland Polska Sp. z o.o.* w zakresie działalności energetycznej, hutnictwa żelaza i stali oraz przemysłu mineralnego, wieloletni pracownik sektora energetycznego, właścicielka firmy doradczej, odpowiedzialna za współpracę i doradztwo firmom w zakresie ochrony środowiska i energetyki.

Małgorzata Nowak, biotechnolog. Absolwentka Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Ukończyła kurs: *Badania rynkowe*, organizowany na Akademii Rolniczej w Poznaniu. Zajmuje się tematyką ochrony środowiska, zrównoważonym rozwojem, programami Unii Europejskiej, innowacjami i przedsiębiorczością w ochronie środowiska.

Robert Barański od kilkunastu lat zajmuje się aktywnie planowaniem i realizacją projektów społecznych i inwestycyjnych oraz pozyskiwaniem funduszy na tego typu inicjatywy. Jest autorem wielu publikacji dotyczących finansowania bezwrotnego przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska oraz uwarunkowań prawnych i organizacyjnych związanych z funkcjonowaniem i aktywnością firm, instytucji i organizacji w kraju i na terenie UE.

§ Aktualności

Zapowiedź V konkursu „Zarządzanie energią w budynkach użyteczności publicznej”

Od 1 września do 1 października 2012 r. planowany jest nabór wniosków na dofinansowanie przedsięwzięć w ramach programu priorytetowego System Zielonych Inwestycji (GIS) Część 1 – zarządzanie energią w budynkach użyteczności publicznej. Ogłoszenie konkursu planowane jest na połowę lipca 2012 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej poinformował o planowanym kolejnym konkursie o dofinansowanie przedsięwzięć w ramach programu priorytetowego System Zielonych Inwestycji (GIS) Część 1 – zarządzanie energią w budynkach użyteczności publicznej.

Celem programu jest ograniczenie lub uniknięcie emisji dwutlenku węgla przez dofinansowanie przedsięwzięć poprawiających efektywność wykorzystania energii przez budynki użyteczności publicznej.

Dofinansowanie

Dofinansowanie w V konkursie udzielane będzie w formie dotacji do 30% kosztów kwalifikowanych oraz w formie pożyczki do 60% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia, przy czym, aby uzyskać dodatkowe środki w formie pożyczki, należy złożyć odrębny wniosek do NFOŚiGW.

Alokacja konkursu będzie zapewniona ze środków NFOŚiGW, w tym ze środków GIS, ze sprzedaży jednostek przyznanej emisji AAU.

Minimalny koszt całkowity przedsięwzięcia ma wynieść 2 mln zł.

Kto może ubiegać się o dofinansowanie?

Beneficjentami konkursu mogą być:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki,
- 2) podmioty świadczące usługi publiczne w ramach realizacji zadań własnych jednostek samo-

ządu terytorialnego, niebędące przedsiębiorcami,

- 3) Ochotnicza Straż Pożarna,
- 4) uczelnie w rozumieniu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz instytuty badawcze,
- 5) samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej oraz podmioty lecznicze prowadzące przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 551 Kodeksu cywilnego w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych,
- 6) organizacje pozarządowe, kościoły i inne związki wyznaniowe wpisane do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych oraz kościelne osoby prawne,
- 7) podmiot lub jednostka określona powyżej, będąca stroną umowy pożyczki w projekcie grupowym.

Termin składania wniosków

Planowany termin naboru wniosków to 1 września do 1 października 2012 r.

Redakcja

§ Aktualności

LP przekażą 8 mln na gospodarkę leśną dla parków narodowych

Parki narodowe otrzymają 8 milionów złotych na finansowanie zadań związanych z gospodarką leśną oraz badaniami naukowymi. Pieniądze te zostaną przekazane przez Lasy Państwowe z funduszu leśnego. Jest to pierwsza tak duża pomoc udzielana przez LP parkom narodowym.

W Polsce funkcjonują 23 parki narodowe. Od 1 stycznia 2012 r. są osobami prawnymi. Prowadzą samodzielną gospodarkę finansową, finansując z posiadanych środków i uzyskiwanych wpływów wydatki

na swoją działalność.

Pieniądze pozyskane z funduszu leśnego pozwolą na zwiększenie nakładów przeznaczonych na ochronę przyrody. Oprócz tego parki zajmują się także edukacją ekologiczną, badaniami naukowymi oraz udostępnianiem turystycznych zasobów przyrodniczych.

Dotychczas 14 parków narodowych (Białowiecki, Bieszczadzki, Bory Tucholskie, Drawieński, Gorceński, Gór Stołowych, Kampinoski, Karonoski, Magurski, Pieniński, Roz-

tockański, Słowiński, Wielkopolski i Wigierski) wystąpiło z wnioskami o dofinansowanie na kwotę w wysokości 8 mln zł. Pieniądze te będą mogły być wykorzystane na finansowanie zadań ochronnych w ekosystemach leśnych i na badania naukowe, które przyczynią się do dalszego rozpoznania zasobów i procesów przyrodniczych na ich obszarze.

Adam Wasiak, dyrektor generalny LP, zapewnia, że ilość środków finansowych w tym roku będzie wzrastać wraz z rozpatrywaniem kolejnych, napływających do DGLP wniosków.

Fundusz leśny, tworzony przez Lasy Państwowe, jest formą gospodarowania środkami na cele wskazane w ustawie o lasach.

Środki funduszu przeznaczone są głównie dla nadleśnictw na wyrównywanie niedoborów powstających przy realizacji zadań gospodarki leś-

nej. Mogą być wykorzystane również na:

- wspólne przedsięwzięcia jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, w szczególności w zakresie gospodarki leśnej,
- badania naukowe,
- tworzenie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia gospo-

darki leśnej,

- sporządzanie planów urządzenia lasu,
- prace związane z oceną i prognozowaniem stanu lasów i zasobów leśnych,
- inne zadania z zakresu gospodarki leśnej w lasach. ■

Redakcja

Aktualności

Efekty działania Programu Infrastruktura i Środowisko

Samorządy i przedsiębiorcy uzyskali dostęp do ponad 1,5 mld zł środków unijnych, dzięki Programowi Infrastruktura i Środowisko. W I półroczu 2012 r. podpisano 60 umów o dofinansowanie środowiskowych projektów realizowanych w ramach tego programu.

Dotychczas zatwierdzono w sumie 608 projektów o wartości ponad 40 mld zł w ramach środowiskowych działań Programu Infrastruktura i Środowisko.

18,5 mld zł z funduszy unijnych przekazano m.in. na:

- budowę kanalizacji sanitarnej, oczyszczalni ścieków, stacji uzdatniania wody,
- likwidację starych składowisk odpadów oraz budowę nowych zakładów utylizacji i recyklingu odpadów,
- modernizację ciepłowni i elek-

rowni,

- unowocześnienie zakładów przemysłowych,
- ochronę przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych.

Poprawa stanu środowiska naturalnego ma wpływ na jakość życia Polaków. Program Infrastruktura i Środowisko finansuje rozbudowę infrastruktury komunalnej, stosowanie nowoczesnych technologii w ochronie środowiska oraz ograniczenie zanieczyszczeń szkodliwych dla ludzi i środowiska.

Dzięki POIiŚ realizowane są projekty poprawiające stan środowiska:

- ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza (39 projektów),
- poprawa jakości wód powierzchniowych i gruntowych (214 projektów),
- ochrona przyrody i bioróżnorodności (130 projektów),

- rekultywacja ponad 24 tys. ha terenów zdegradowanych.

Ministerstwo Środowiska pełni rolę Instytucji Pośredniczącej dla pięciu priorytetów POIiŚ:

- priorytet I – Gospodarka wodno-ściekowa,
- priorytet II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- priorytet III – Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- priorytet IV – Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska,
- priorytet V – Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych.

Program obejmuje całe terytorium Polski. ■

Redakcja

Porady prawne

31 lipca upływa termin wnoszenia opłat i sprawozdań za korzystanie ze środowiska

Do 31 lipca 2012 r. podmiot korzystający ze środowiska wnosi opłatę za I półrocze 2012 r. W tym samym terminie należy przedłożyć marszałkowi województwa oraz wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska wykaz zawierający informacje i dane, wykorzystane do ustalenia wysokości opłat oraz wysokość tych opłat.

Podmiot korzystający ze środowiska ustala we własnym zakresie wysokość należnej opłaty i wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska.

W przypadku opłat za wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, wynikających z eksploatacji urzą-

dzeń, opłaty te wnosi się na rachunek urzędu marszałkowskiego właściwego ze względu na miejsce rejestracji podmiotu korzystającego ze środowiska.

WAŻNE!

Opłatę ustala się według stawek obowiązujących w okresie, w którym korzystanie ze środowiska miało

miejsce, czyli w oparciu o Obwieszczenie Ministra Środowiska w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2012 (M.P.2011.94.958).

Opłata za korzystanie ze środowiska ponoszona jest za:

- wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- pobór wód,
- składowanie odpadów.

Wysokość przedmiotowych opłat zależy od:

- ilości i rodzaju gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza,
- ilości i jakości pobranej wody oraz od tego, czy pobrano wodę powierzchniową czy podziemną, a także od jej przeznaczenia,
- ilości, stanu i składu ścieków wprowadzonych do wód lub do ziemi oraz od ich rodzaju,
- ścieki jako wody chłodnicze od temperatury tych wód,
- wielkości, rodzaju i sposobu zagospodarowania terenu, z którego odprowadzane są ścieki (wody opadowe i roztopowe),
- rodzaju substancji zawartych w ściekach i ich ilości albo od wielkości produkcji ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych, wyprodukowanych w obiektach chowu lub hodowli ryb oraz innych organizmów wodnych,
- ilości i rodzaju składowanych odpadów.

Opłata za brak wykazu lub błędne dane

Jeżeli podmiot korzystający ze środowiska:

- 1) nie przedłożył wykazu zawierającego informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat, wykazu, na podstawie którego ustalono opłaty za składowanie odpadów,

- 2) zamieścił w wykazie zawierającym informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat informacje lub dane nasuwające zastrzeżenia

– marszałek województwa wymierza opłatę w wysokości stanowiącej różnicę między opłatą należną a wynikającą z wykazu.

Marszałek województwa wymierza opłatę, w drodze decyzji, na podstawie własnych ustaleń lub wyników kontroli wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska. Ustaleń własnych dokonuje na podstawie:

- 1) pomiarów wykonywanych przez organy administracji lub przez podmiot korzystający ze środowiska, zobowiązany do poniesienia opłat,
- 2) innych danych technicznych i technologicznych.

Zwolnienie z opłat

Zwolniony z opłat jest pobór wody:

- 1) dokonywany na potrzeby przelotów wody,
- 2) na potrzeby energetyki wodnej, pod warunkiem zwrotu takiej samej ilości wody, co najmniej nie gorszej jakości,
- 3) powierzchniowej, na potrzeby związane z wytwarzaniem energii cieplnej lub elektrycznej w części odpowiadającej ilości tej wody odprowadzanej do odbiornika, pod warunkiem że pobór ten oraz odprowadzanie wód chłodniczych i wód pochodzących z obiegów chłodzących są zgodne z pozwoleniem,
- 4) na potrzeby funkcjonowania pomp ciepłych oraz geotermii, wykorzystujących energię wody podziemnej, pod warunkiem zwrotu do wód podziemnych takiej samej ilości wody co najmniej nie gorszej jakości,
- 4a) na potrzeby wykonywania odwiertów lub otworów strzałowych do badań sejsmicznych przy użyciu płuczki wodnej,

- 5) na potrzeby chowu lub hodowli ryb oraz innych organizmów wodnych, pod warunkiem, że pobór ten oraz odprowadzenie wykorzystanej wody jest zgodne z pozwoleniem,
- 6) na potrzeby nawadniania wodami powierzchniowymi użytków rolnych i gruntów leśnych,
- 7) pochodzącej z odwodnienia gruntów, obiektów lub wykopów budowlanych i zakładów górniczych.

Zwolnione z opłat jest wprowadzanie:

- 1) do ziemi – ścieków w celu rolniczego wykorzystania, w przypadku posiadania pozwolenia wodnoprawnego na takie ich wykorzystanie,
- 2) do wód lub do ziemi – wód chłodniczych i wód pochodzących z obiegów chłodzących, jeżeli ich temperatura nie przekracza +26°C albo naturalnej temperatury wody, w przypadku gdy jest ona wyższa niż +26°C,
- 3) do wód lub do ziemi – wód zasolonych, jeżeli wartość sumy jonów chlorków i siarczanów w tych wodach nie przekracza 500 mg/l,
- 4) do wód lub do ziemi – wód wykorzystanych na potrzeby chowu i hodowli ryb łososiowatych, pod warunkiem, że ilość i rodzaj substancji w nich zawartych nie przekroczy wartości określonych w warunkach wprowadzania ścieków do wód,
- 5) do wód lub do ziemi – wód wykorzystanych, odprowadzanych z obiektów chowu i hodowli ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych, o ile produkcja tych ryb lub tych organizmów, rozumiana jako średnioroczny przyrost masy tych ryb lub tych organizmów w poszczególnych latach cyklu produkcyjnego, nie przekracza 1 500 kg z jednego ha powierzchni użytkowej stawów rybnych tego obiektu w jednym roku danego cyklu.

Zwolnione z opłaty za składowanie odpadów jest umieszczenie na składowisku odpadów wydobytych ze składowiska lub zwałowiska niepełniającego wymagań ochrony środowiska.

✓ UWAGA!

Nie wnosi się opłat z tytułu korzystania ze środowiska, których półroczna wysokość wnoszona na rachunek urzędu marszałkowskiego, nie przekracza 400 złotych.

Opłata podwyższona

W przypadku braku wymaganego pozwolenia na:

- wprowadzanie do powietrza gazów lub pyłów,
 - pobór wód lub wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- podmiot korzystający ze środowiska ponosi opłatę podwyższoną o 500%.

Za składowanie odpadów bez uzyskania decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska

odpadów podmiot korzystający ze środowiska ponosi opłaty podwyższone w wysokości 0,05 jednostkowej stawki opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku za każdą dobę składowania, przy czym magazynowanie odpadów bez wymaganej decyzji określającej sposób i miejsce magazynowania traktuje się jako składowanie odpadów bez wymaganej decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska.

Za składowanie odpadów w miejscu na ten cel nieprzeznaczonym podmiot korzystający ze środowiska ponosi opłaty podwyższone w wysokości 0,7 jednostkowej stawki opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku za każdą tonę odpadów i za każdą dobę składowania.

W przypadku pozbycia się odpadów:

- nad brzegami zbiorników wodnych, w szczególności w strefach ochronnych ujęć wód i na terenach wypływu wód z warstw

- wodonośnych,
- na terenach parków narodowych i rezerwatów przyrody,
- na terenach leśnych albo uzdrowiskowych lub na terenach rekreacyjno-wypoczynkowych – podmiot korzystający ze środowiska ponosi opłaty podwyższone w wysokości 1,0 jednostkowej stawki opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku za każdą tonę odpadów i za każdą dobę składowania.

Natomiast w sytuacji pozbycia się odpadów do śródlądowych wód powierzchniowych i podziemnych, morskich wód wewnętrznych lub wód morza terytorialnego naliczona jest opłata podwyższona w wysokości 100-krotnej jednostkowej stawki opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku.

Opłatę podwyższoną ponosi się niezależnie od opłaty za umieszczenie odpadów na składowisku. ■

Redakcja

! Temat numeru

Już działa wspólny Rejestr Unii uprawnień do emisji CO₂

20 czerwca nastąpiła pełna aktywacja skonsolidowanego systemu Rejestru Unii Europejskiej (CSEUR), który zastąpi dotychczasowe rejestry uprawnień do emisji CO₂, prowadzone w poszczególnych krajach członkowskich. Dotychczasowi użytkownicy rejestrów krajowych mogą korzystać ze wspólnego rejestru po otrzymaniu od administratora krajowego nowych poświadczeń uwierzytelniania.

CSEUR działa od 20 czerwca, wcześniej – 30 stycznia br. aktywowano wspólny rejestr dla linii lotniczych, aby umożliwić przewoźnikom otrzymanie bezpłatnych uprawnień do końca lutego tego roku.

Pewne funkcje wymagane dla 3 fazy EU ETS od 2013 r. jeszcze nie zo-

stały zaktywowane. System będzie aktualizowany. Komunikat o pierwszej aktualizacji ma się pojawić do 15 lipca br.

Systemy krajowe działały od 2005 r. i były administrowane przez krajowych administratorów. Wspólny Rejestr Unii będzie zarządzany i utrzymywany przez Komisję Europejską.

KOBIZE (Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami), polski administrator, nadal pełni funkcję punktu kontaktowego.

✓ UWAGA!

Właściciele kont będą mogli dokonywać transferu uprawnień dopiero po wypełnieniu wszystkich niezbędnych formularzy.

Dotychczasowi użytkownicy

KOBIZE informuje, że użytkownicy, którzy posiadali aktywne konto umożliwiające dostęp do Krajowego Rejestru i spełnili następujące warunki:

- przesłali administratorowi oświadczenie, że informacje znajdujące się w Krajowym Rejestrze są aktualne i prawdziwe,
- przypisani są do rachunków, których posiadacze wnieśli pełną opłatę za utrzymanie rachunku,
- przesłali do administratora Rejestru brakujące informacje z Krajowego Rejestru Karnego – 20 czerwca otrzymali e-maile z nazwą użytkownika w nowym Rejestrze Unii. Poczta tradycyjną został im przekazany list

polecony z kluczem aktywacyjnym, który umożliwi dostęp do Rejestru.

Aktualizacja

Użytkownicy, których dane w Rejestrze przestały być aktualne, muszą dokonać aktualizacji. Formularz wniosku i instrukcja jego wypełnienia znajduje się na stronie KOBIZE: <http://www.kobize.pl/rejestr-uprawnien.html>.

Nowi użytkownicy

Osoby, które chcą otrzymać dostęp do Rejestru Unii, a dotychczas nie były zarejestrowane w systemie krajowym, powinny przesłać do KOBIZE poprawnie wypełniony Formularz wniosku o wpis danych do Rejestru Upoważnień UE, dostępny na stronach KOBIZE, do którego należy dołączyć załączniki, według Instrukcji otwierania i aktualizacji danych rachunku w Rejestrze Unii.

WAŻNE!

Nowi użytkownicy, którzy będą pełnić rolę upoważnionych przedstawicieli, zanim wypełnią wniosek o wpis danych do Rejestru Unii, muszą uzyskać indywidualny numer URID. Pełna instrukcja jego uzyskiwania, łącznie z wymaganym utworzeniem konta w systemie ECAS (Systemie Uwierzytelniania Komisji Europejskiej), podana jest na stronie: <https://dokumenty.kobize.pl/public/manuals/info.html>. URID przyznawany jest dla każdego konta użytkownika utworzonego w Rejestrze danego Państwa Członkowskiego.

Klucz aktywacyjny

Korzystanie ze wszystkich funkcji dostępnych w Rejestrze możliwe jest po aktywacji utworzonego konta za pomocą klucza aktywacyjnego, przesyłanego na adres użytkownika listem poleconym przez Administratora Rejestru.

Klucz aktywacyjny może być przesłany przez administratora, jeśli:

- użytkownik został wyznaczony do roli upoważnionego przedstawiciela rachunku w Rejestrze przez posiadacza tego rachunku, tj. użytkownik został wskazany na formularzu wniosku o utworzenie rachunku lub aktualizację danych jako upoważniony przedstawiciel,
- Administrator Rejestru zatwierdził nominację użytkownika do roli upoważnionego przedstawiciela wskazanego przez posiadacza rachunku.

Kończąc pracę w Rejestrze Unii, trzeba każdorazowo wylogować się z aplikacji, a po wylogowaniu z Rejestru trzeba pamiętać o wylogowaniu się z systemu ECAS.

Trzy typy rachunków

W Rejestrze Unii można otworzyć i aktualizować trzy typy rachunków:

- Rachunek Instalacji (Rachunek posiadania operatora) dla podmiotów prowadzących instalacje, które posiadają zezwolenia na uczestnictwo we wspólnotowym systemie handlu emisjami.
- Rachunek Operatora Statków Powietrznych dla operatorów lotniczych objętych systemem handlu uprawnieniami do emisji.
- Osobisty Rachunek Posiadania dla podmiotów nieposiadających instalacji, które chcą uczestniczyć w systemie handlu uprawnieniami.

Nowi uczestnicy

Przy otwieraniu Rachunku Instalacji nowy uczestnik powinien dostarczyć KOBIZE wnioski o wpis do Rejestru Upoważnień UE, a jako cel złożenia dokumentu podać „utworzenie rachunku w Rejestrze Unii”.

Do wniosku dołącza się:

- Kopię decyzji nadania Numeru Identyfikacji Podatkowej.

UWAGA!

Jeśli do podpisania wniosku i reprezentacji przed Krajowym Administratorem wyznaczony został pełnomocnik, do wniosku załącza się też pełnomocnictwo szczegółowe.

- Kopie dokumentów tożsamości przedstawicieli przypisanych do rachunku.
- Dowód uiszczenia opłaty za pierwszy wpis do Krajowego Rejestru, określonej w art. 9 ust. 1 ustawy 1.
- Dokument potwierdzający miejsce zamieszkania przedstawicieli przypisanych do rachunku, o ile nie jest ono wskazane w dokumencie tożsamości.
- Informację z Krajowego Rejestru Karnego o niekaralności osób wyznaczonych na upoważnionych przedstawicieli. Zaświadczenia powinny być wydawane przez rejestr karny państwa, którego użytkownik jest obywatelem.
- Kopię zezwolenia na emisję gazów cieplarnianych/uczestnictwo we wspólnotowym systemie handlu.
- Dowód uiszczenia opłaty za przyznane uprawnienia do emisji, zgodnie z art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz.U. z 2011 r. Nr 122, poz. 695).

Wszystkie kopie dokumentów powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza, radcę prawnego lub osobę z zarządu podmiotu z imienną pieczęcią. Dodatkowo dokumenty wydane przez organy innych państw muszą przejść proces legalizacji. Data uwierzytelnienia lub legalizacji nie może być wcześniejsza niż trzy miesiące przed datą złożenia wniosku. Wszystkie dokumenty sporządzone w języku innym niż polski, powinny zostać przetłumaczone przez tłumacza przysięgłego.

Przy otwieraniu rachunku Operatora Statków Powietrznych oraz Osobistego Rachunku Posiadania również składa się wniosek o wpis do rejestru uprawnień UE z odpowiednimi dla danego rachunku załącznikami, wymienionymi w Instrukcji otwierania i aktualizacji danych rachunku w Rejestrze Unii.

Aktualizacja danych

W celu aktualizacji Rachunku Instalacji, Rachunku Operatora Statków Powietrznych, Osobistego Rachunku Posiadania składa się wniosek o wpis do Rejestru Uprawnień UE z zaznaczeniem celu złożenia dokumentu: „aktualizacja danych w Rejestrze Unii” oraz załączniki, czyli wszyst-

kie dokumenty, które uległy zmianie, a wymagane były przy otwieraniu rachunku oraz nowe dokumenty, których nie dostarczono z poprzednim wnioskiem. Szczegóły w Instrukcji otwierania i aktualizacji danych rachunku w Rejestrze Unii. ■

Małgorzata Nowak

Finanse

Zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych

Trwa nabór wniosków do programu priorytetowego NFOŚiGW „Zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów”. Wnioski o dofinansowanie w formie dotacji mogą składać jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz przedsiębiorcy w trybie konkursowym do końca lipca i do końca października. Tryb ciągły aż do wyczerpania środków obowiązuje ww. podmioty, które starają się o pożyczkę.

Dotacja przyznawana jest podmiotom, które nie będą kontynuowały działalności związanej ze składowaniem odpadów komunalnych na zamknięcie i rekultywację składowisk, dla których wydano decyzję o ich zamknięciu, określając datę zaprzestania przyjmowania odpadów do składowania nie później niż do dnia 31 grudnia 2009 r. Pożyczka jest dostępna dla pozostałych podmiotów.

Program ma na celu zamknięcie i rekultywację składowisk innych niż niebezpieczne i obojętne.

Koszty kwalifikowane

Do kosztów kwalifikowanych tego projektu zalicza się:

- rekultywację techniczną, czyli ukształtowanie wierzchowiny składowiska, konstrukcja warstwy rekultywacyjnej, uporządkowanie gospodarki odciekami,

- odgazowanie składowiska – wykonanie studni odgazowujących, instalacji do pozyskania biogazu (np. biofiltry, rurociągi, pochodnie, instalacje elektryczne pochodni),
- rekultywację biologiczną – wprowadzenie roślinności,
- instalacje do monitoringu (np. piezometry).

WAŻNE!

W ramach programu dofinansowaniu nie podlega realizacja instalacji służących do energetycznego wykorzystania biogazu oraz rurociągów służących do przesyłu biogazu poza teren składowiska.

Dofinansowanie

Dofinansowanie w postaci dotacji przyznaje się do 50% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia, ale nie więcej niż 500 tys. zł na 1 ha rekultywowanego obszaru.

Pożyczka może być udzielona do 75% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia przy uwzględnieniu przepisów dotyczących pomocy publicznej. Jest ona oprocentowana w skali roku 3,5%, a odsetki z tytułu oprocentowania spłaca się na bieżąco w okresach kwartalnych, przy czym pierwsza spłata następuje pod koniec okresu kalendarzowego, następującego po kwartale, w którym wypłacono pierwszą transzę środków.

Udziela się jej na okres nie dłuższy niż 15 lat, liczony od daty pierwszej planowanej wypłaty transzy pożyczki.

UWAGA!

Istnieje możliwość zastosowania karencji w spłacie rat kapitałowych, liczonej od daty wypłaty ostatniej transzy pożyczki, ale nie dłuższej niż 18 miesięcy od daty zakończenia realizacji przedsięwzięcia.

Wniosek

Dokumenty, które należy złożyć, znajdują się na stronie NFOŚiGW w programie priorytetowym: Ochrona ziemi, 3.2. Zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych (<http://www.nfosigw.gov.pl/srodki-krajowe/programypriorytetowe/ochrona-ziemi/zamykanie-i-rekultywacja-skladowisk-odpadow-komunalnych/>).

Starając się o dofinansowanie, należy złożyć część A i A1 wniosku, tematyczny formularz części B i tematyczny formularz części C.

Część B to część ekologiczno-techniczna, która zawiera, oprócz ogólnych informacji, szczegółową charakterystykę przedsięwzięcia, efekt rzeczowy i ekologiczny, harmonogram realizacji przedsięwzięcia.

Szczegółowa charakterystyka przedsięwzięcia musi zawierać lokalizację opisaną w kontekście obsza-

rów o dużej gęstości zaludnienia, przyrodniczo cennych, zasobów wód podziemnych i powierzchniowych.

W instrukcji wypełniania wniosku podkreśla się wagę szczegółowego opisu wielkości terenu, którego dotyczy przedsięwzięcie, jego lokalizacji i planowanego zagospodarowania, warunków geologicznych, hydrogeologicznych i hydrograficznych, potencjalnych zagrożeń dla środowiska i sposobu oddziaływania na nie oraz monitoringu.

W opisie składowiska odpadów powinny się znaleźć:

- typ składowiska oraz jego charakterystyka przestrzenna,
- charakterystyka techniczna składowiska, wraz z obiektami infrastruktury technicznej, w tym sposób uszczelnienia, zbierania i gospodarki odciekami, odgazowania, prowadzenia eksploatacji (w tym: wykorzystywanego sprzętu eksploatacyjnego, zagęszczania, stosowania warstwy izolacyjnej, sposób deponowania odpadów, ilości kwater, występowanie pożarów, etc.) i monitoringu składowiska,
- ilość i jakość generowanych odcieków,
- ilość i charakterystyka jakościowa składowanych odpadów,

- czas składowania odpadów/czas eksploatacji składowiska,
- wyniki monitoringu za okres ostatnich 3 lat (woda, atmosfera, przypadki znacznego zanieczyszczenia środowiska o ile miały miejsce, analizy gazu, odcieków, etc.).

✓ UWAGA!

Wyniki monitoringu powinny być przedstawione jako zestawienia zbiorcze: tabelaryczne i graficzne. Wymaga się, aby oprócz opisu we wniosku, informacje charakteryzujące składowisko zostały umieszczone w tabeli (zał. F – opis składowiska).

We wniosku należy również opisać i uzasadnić wybór rozwiązania technicznego oraz kierunku rekultywacji, czyli określić kategorię składowiska, scharakteryzować sposób rekultywacji technicznej i biologicznej, zawrzeć ocenę proponowanych działań z punktu widzenia ograniczenia oddziaływania na środowisko wraz ze wskazaniem planowanego efektu środowiskowego, przedstawić planowany sposób monitoringu.

✓ WAŻNE!

Wymaga się, aby oprócz opisu we wniosku, informacje określające i uzasadniające wybór rozwiązania technicznego i kierunku rekultywacji

zostały umieszczone w tabeli (zał. G – Opis działań rekultywacyjnych).

W dokumentacji znajdującej się na stronie WWW tego programu priorytetowego umieszczono dokładne instrukcje wypełniania poszczególnych części wniosku. Dla części B dołączono algorytm postępowania przy sporządzaniu wniosku oraz wymagane działania i zagrożenia dotyczące poszczególnych grup tematycznych: rekultywacji technicznej i biologicznej, gospodarki odciekami i biogazem, monitoringu.

Ze strony można ściągnąć wytyczne dotyczące zamykania i rekultywacji składowisk komunalnych z informacjami na temat: wymagań techniczno-technologicznych stawianych zamykaniu składowisk odpadów w UE i w Polsce, zagadnień techniczno-projektowych dotyczących rekultywacji odpadów komunalnych, usuwania i oczyszczania odcieków, odgazowania, klasyfikacji składowisk z punktu widzenia oddziaływania na środowisko, wybranych parametrów ilościowych/jakościowych, pozwalających na właściwe zakwalifikowanie składowiska. ■

Małgorzata Nowak

Finanse

Nabór wniosków do Eco-innovation

Do 6 września br. można składać wnioski w unijnym programie Eko-innowacje. Na tegoroczny nabór Komisja Europejska przeznaczyła 34,8 mln euro. Wnioski o maksymalnie 50% dofinansowanie mogą składać wszystkie osoby prawne, choć priorytetowo będą traktowane małe i średnie przedsiębiorstwa.

Przemysł ekologiczny znajduje się w fazie wzrostu. W 2008 r. jego roczny obrót w Europie oszaco-

wano na 319 bln euro, czyli ok. 2,5% europejskiego GDP. Zapotrzebowanie na produkty i usługi eko będzie coraz większe, do czego w dużej mierze przyczynia się aktualizowane prawo.

Eko-innowacje jako program wsparcia innowacyjnych rozwiązań w dziedzinie ochrony środowiska i ekologii są wdrażane od 2008 r. Stanowią część Planu działań w dziedzinie technologii środowiskowych (ETAP) i Programu Ramowego na

rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP), ukształtowaną tak, aby stanowiła pomost między biznesem i nauką, czyli pomagała rozpowszechniać na rynku europejskim już wdrożone innowacyjne rozwiązania, które mają na celu ochronę lub zmniejszenie negatywnego wpływu na środowisko i optymalne korzystanie z surowców naturalnych.

W ubiegłorocznym naborze brało udział 860 uczestników z 34 krajów, którzy najczęściej składali

wnioski związane z zielonym biznesem i recyklingiem. W tym roku, wnioski złożone do 6 września, do godziny 17:00, będą oceniane do lutego 2013 r. Negocjacje na temat kontraktu potrwać do lata przyszłego roku, a podpisywania pierwszych umów można się spodziewać od maja 2013 r.

Co podlega finansowaniu?

Eko-innowacje dofinansowują projekty związane z pierwszym zastosowaniem lub powieleniem na rynku ekoinnowacyjnych technik, produktów, usług, praktyk, które już zademonstrowano od strony technicznej, ale jeszcze nie spenetrowały rynku.

Projekty te powinny pomóc w szerszym zastosowaniu danej innowacji, stworzyć dla niej rynek lub powiększyć go, a także poprawić konkurencyjność firm europejskich na świecie.

✓ UWAGA!

Począwszy od wydobycia surowców, poprzez produkcję, dystrybucję, użytkowanie, likwidację lub recykling, w składanych projektach warto zwracać uwagę na wpływ na środowisko i optymalizację wykorzystywanych surowców. Innowacyjny może być sam produkt, technologia, system, organizacja, nowy sposób wprowadzania na rynek.

Tematyka naboru

W programie Eko-innowacje finansowane są przedsięwzięcia, które chronią środowisko naturalne i jego surowce.

Wyróżniono kilka priorytetów:

- recykling materiałów,
- produkty zrównoważonego budownictwa,
- sektor żywności i napojów,
- woda,
- zazielenianie biznesu.

Recykling materiałów

Projekty składane w tym priorytecie powinny być spójne z Waste Framework Directive i zwracać szczególną uwagę na zawartą w niej hierarchię odpadów. Oznacza to, że większą szansę na dofinansowanie będą miały wnioski dotyczące zapobiegania powstawaniu odpadów, powtórnego ich użycia i recyklingu materiałów niż projekty dotyczące innych opcji.

Zakres działań objętych dofinansowaniem w tym obszarze pozostaje podobny, jak w roku ubiegłym, czyli dotyczy:

- poprawy jakości materiałów poddawanych recyklingowi poprzez lepsze sortowanie odpadów i metody obróbki, odpadów budowlanych i rozbiórkowych, komercyjnych i przemysłowych, potencjalnie nadających się do odzysku lub odpadów podlegających recyklingowi ze sprzętu elektrycznego i elektronicznego, starych samochodów,
- innowacyjnych produktów powstałych z materiału, który przeszedł recykling, osiągających międzynarodowe standardy produktowe, zaawansowane wymagania projektowe i spełniające wyższej jakości potrzeby konsumenta,
- innowacji biznesowych w celu wzmocnienia konkurencyjności przemysłu recyklingu, np. nowe rynki dla produktów poddanych recyklingowi, łańcuchy dostaw, zharmonizowane procesy recyklingu lub ponownego użycia.

Dofinansowaniu podlegają produkty budowlane i odpowiednie procesy, które zmniejszą konsumpcję surowców i produkcję ubocznych odpadów. Oznacza to użycie materiałów bardziej przyjaznych środowisku, biomateriałów, zwiększone wykorzystanie materiałów porecyklingowych i ponownie użytych, pochodzących z odpadów budowlanych i rozbiórkowych, zmniejszenie uży-

cia surowców naturalnych, innowacyjne procesy produkcji i konstrukcji, które znacząco zmniejszają wpływ budowy na środowisko i biorą pod uwagę perspektywę pełnego cyklu życiowego produktu.

Sektor żywności i napojów

Priorytetami w tym sektorze są mięso i jego produkty oraz nabiał, których wytwarzanie ma największy wpływ na środowisko.

Dofinansowanie przyznawane jest dla:

- produktów bardziej czystych ekologicznie i innowacyjnych, włączając w to metody i materiały używane do pakowania, procesy i usługi celujące w większą wydajność surowców,
- innowacyjnych, bardziej czystych produktów, procesów i usług w fazie produkcji, mających na celu zmniejszenie ilości odpadów, zapobieganie ich powstawaniu, zwiększenie wydajności wody i poprawie jej jakości, ograniczenie emisji gazów cieplarnianych oraz zwiększenie recyklingu lub odzysku,
- innowacyjnych, bardziej czystych produktów, procesów i usług mających na celu zmniejszenie oddziaływania na środowisko konsumpcji żywności i napojów, takich jak usługi logistyczne, dystrybucja i decyzje zakupowe.

Woda

Zakres dofinansowania obejmuje:

- procesy, produkty i technologie wydajnie gospodarujące wodą, szczególnie procesy niewymagające jej użycia,
- obróbkę wody i ścieków: rozwiązania, które zaoferują większą efektywność i mniejszą wpływ na środowisko, np. zmniejszenie wykorzystania związków chemicznych i surowców, odzysk surowców ze ścieków,
- inteligentne systemy dystrybucji, oszczędzające wodę, związki

chemiczne i inne surowce: innowacyjne systemy do pomiarów i regulujące dawki związków chemicznych, przepływ, detekcję przecieków i ich likwidację, nowe materiały do konstrukcji rur, itp.

Zazielenianie biznesu

Celem tego priorytetu jest wsparcie przede wszystkim małych i średnich firm oraz organizacji w zazielenianiu ich działalności, produktów, usług oraz wprowadzanie zielonych procesów produkcji, które poprawia ich funkcjonowanie w środowisku, a także pozwolą przystosować się do zmieniającego się klimatu.

Dofinansowanie obejmuje:

- Zaprojektowanie, wykonanie i przyjęcie przez rynek innowacyjnych produktów i usług, które zmniejszą negatywny wpływ na środowisko i zużyją mniej surowców.

Projekty powinny być zgodne z zasadami Integrated Product Policy (Communication from the Commission „Integrated Product Policy”, COM (2003) 302 final, of 18 June 2003), pełnym cyklem życiowym produktu, politykami zawartymi w Action Plan on Sustainable Consumption and Production and Sustainable Industrial Policy (COM (2008) 397 final of, 16 July 2008). Powinny odnosić się do Ecodesign Directive (Directive 2009/125/EC) oraz opierać działanie środowiskowe na European Ecolabel (Regulation (EC) No 66/2010 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the EU Ecolabel) lub innym akredytowanym schemacie certyfikacji.

- Zastąpienie tradycyjnych materiałów przez innowacyjne, które zmniejszą wpływ na środowisko i skłonią do wyższej wydajności środowiskowej (np. bioprodukty) oraz zastąpienie mate-

riałów rzadkich i zwiększone zużycie surowców wtórnych.

- Zazielenianie produkcji i procesy czystej produkcji wspierające środowiskowe, innowacyjne procesy z wysokim współczynnikiem powielania.
- Stopniowe innowacje poprzez wprowadzanie mechanizmów ponownej produkcji i innowacyjnych usług naprawczych z podstawowym zyskiem środowiskowym i wysokim współczynnikiem powielania.

Eko-innowacje nie finansują budowy prototypów.

Zalecane projekty

Wniosek, aby mieć szanse o dofinansowanie z programu eko-innowacji, powinien:

- mieć charakter innowacyjny,
- wskazywać jasne i podstawowe korzyści we wspieraniu celów europejskiej polityki środowiskowej oraz jednocześnie brać pod uwagę obawy gospodarcze,
- osiągać znaczącą poprawę środowiskową,
- zapewnić znaczącą ilość powtórzeń, szerszego zastosowania i szerszej zbywalności,
- demonstrować europejską wartość dodaną i wymiar międzynarodowy,
- być dobrze przemyślany z perspektywy technicznej i zarządzania projektem,
- być efektywny pod względem wydatków, dostarczając wysokiej jakości produktu.

Zaleca się, aby projekty prezentowały europejską wartość dodaną, miały wysoki potencjał dla powielenia na rynku i brały pod uwagę cały cykl życiowy produktu: od momentu produkcji aż po powstanie odpadów.

W oficjalnym dokumencie naboru: Call For Proposals 2012, CIP Eco-

Innovation, First Application and Market Replication Projects wymienio uwarunkowania wyłączające ze składania wniosków.

✓ UWAGA!

Prawa do ubiegania się o dofinansowanie nie mają m.in. podmioty, które są bankrutem, zawiesiły działalność gospodarczą, prowadzone są w stosunku do nich sprawy sądowe, dokonały zawodowego nadużycia, nie opłaciły składki ubezpieczenia społecznego, nałożono na nich karę administracyjną, znajdują się w konflikcie interesów, złożyły fałszywe informacje.

Kary

Nieuczciwi wnioskodawcy muszą się liczyć z odpowiednimi karami, np. wykluczenie z europejskiego dofinansowania na okres 5 lub 10 lat, a także karami finansowymi w wysokości od 2% do 20% wartości kontraktu. Szczegóły można znaleźć w dokumencie Call For Proposals 2012, CIP Eco-Innovation, First Application and Market Replication Projects.

Dofinansowanie

Dofinansowanie z programu Eco-innovation może maksymalnie wynieść 50% całkowitych kosztów kwalifikowanych. Jedynie koszty bezpośrednio związane z zaproponowanymi, innowacyjnymi działaniami, materiałami, procesami, technikami i metodami uznawane są za uprawnione. To samo odnosi się do kosztów wyposażenia i infrastruktury.

✓ UWAGA!

Dofinansowanie nie może dawać zysku w czasie trwania projektu. Dodatkowo te same koszty nie mogą być dwukrotnie finansowane przez budżet UE.

Koszty uprawnione

Przedstawiany budżet może dotyczyć jedynie kosztów kwalifikowa-

nych, które należy podać w euro (nie w tysiącach euro).

Kosztami kwalifikowanymi są:

- niezbędne do wprowadzenia działania, które są przedmiotem grantu,
- związane z przedmiotem umowy i są wykazane w szacunkowym budżecie,
- rozsądne, uzasadnione i odpowiadają wymaganiom racjonalnego zarządzania finansami, w szczególności odnośnie do oszczędności i wydajności,
- nastąpiły podczas trwania projektu, z wyjątkiem kosztów odnoszących się do raportów końcowych nt. sprawozdań finansowych,
- możliwe do zidentyfikowania i weryfikacji,
- w zgodzie z wymaganiami stosownego podatku i prawa ubezpieczeń społecznych,

- bezpośrednio związane z działalnością innowacyjną, co stosuje się również do kosztów wyposażenia i infrastruktury.

Kwalifikowane koszty pośrednie (wydatki ogólne)

Wydatki ogólne dotyczą kosztów ponoszonych w związku z zatrudnieniem, zarządzaniem, zakwaterowaniem i wsparciem personelu pracującego przy projekcie (np. wynajęcie sali, sekretariat, komputery, drukarki, elektryczność, gaz itp.).

Koszty pośrednie rozlicza się jako koszty kwalifikowane przy finansowaniu ryczałtowym, wynoszącym 7% całkowitej kwoty kwalifikowanych kosztów bezpośrednich.

✓ UWAGA!

Do kosztów nieuznawanych za kwalifikowane należą m.in.: zwrot z kapitału, opłaty za obsługę długu, rezerwy finansowe uzyskane z oszczędności z osiągniętych zysków, a przeznaczone na pokrycie strat lub spłatę uciążliwych długów, nadmierne lub nierozważne wydatki, kupno ziemi lub inne związane z tym koszty.

Wniosek

Wnioski o dofinansowanie (część A, B, C oraz aneksy) przesyła się przez Internet. Szczegóły programu, instrukcje wypełniania wniosków oraz sposób wysyłki opisane są na angielskiej stronie projektu: http://ec.europa.eu/environment/ecoinnovation/getting-funds/application-packs/index_en.htm ■

Małgorzata Nowak

Finanse

Fundusz termomodernizacji i remontów

Inwestorzy realizujący przedsięwzięcia termomodernizacyjne oraz remontowe z udziałem kredytów zaciąganych w bankach komercyjnych mogą liczyć na pomoc finansową z Funduszu Termomodernizacji i Remontów administrowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Na dofinansowanie mogą liczyć projekty, które mają na celu całkowitą lub częściową zamianę źródeł energii na źródła odnawialne, zastosowanie wysoko-sprawnej kogeneracji oraz inne rozwiązania, prowadzące do oszczędności energii.

Zasady funkcjonowania Funduszu Termomodernizacji i Remontów reguluje *Ustawa o wspieraniu termomodernizacji i remontów z dnia 21 listopada 2008 r.*

Zgodnie z zapisami Ustawy na Fundusz termomodernizacji i remon-

tów składają się:

- środki przekazywane z budżetu państwa (w wysokości określonej w ustawie budżetowej),
- odsetki od lokat środków Funduszu w bankach,
- wpływy z inwestycji środków Funduszu w papiery wartościowe emitowane, poręczane lub gwarantowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski,
- darowizny i zapisy,
- inne wpływy.

Formy pomocy finansowej Funduszu

Pomoc finansowa pochodząca z Funduszu Termomodernizacji i Remontów może zostać udzielona w formie:

- **premier termomodernizacyjnej,**
- **premier remontowej,**
- **premier kompensacyjnej.**

Bank Gospodarstwa Krajowego przyznaje inwestorom premie w grani-

cach wolnych środków zgromadzonych na rachunku Funduszu. O aktualnym stanie środków Bank informuje za pośrednictwem swojej strony internetowej w Biuletynie Informacji Publicznej.

Premia termomodernizacyjna

Inwestorzy planujący przeprowadzenie przedsięwzięcia termomodernizacyjnego mogą ubiegać się o premię na spłatę części kredytu zaciągniętego celem realizacji swojej inwestycji.

Kto może otrzymać premię?

O premię termomodernizacyjną mogą starać się właściciele lub zarządcy:

- budynków mieszkalnych,
- budynków zbiorowego zamieszkania,

- budynków użyteczności publicznej stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego i wykorzystywanych przez nie do wykonywania zadań publicznych,
- lokalnej sieci ciepłowniczej,
- lokalnego źródła ciepła.

Z premii termomodernizacyjnej mogą korzystać wszyscy inwestorzy, bez względu na status prawny, w tym m.in:

- osoby prawne (np. spółdzielnie mieszkaniowe i spółki prawa handlowego),
- jednostki samorządu terytorialnego,
- wspólnoty mieszkaniowe,
- osoby fizyczne (w tym właściciele domów jednorodzinnych).

Na jaki rodzaj inwestycji przeznaczona jest premia?

Premia termomodernizacyjna przysługuje w przypadku realizacji przedsięwzięć, których celem jest:

- zmniejszenie zużycia energii na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej w budynkach mieszkalnych, zbiorowego zamieszkania oraz budynkach stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego, które służą do wykonywania przez nie zadań publicznych,
- zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do wyżej wymienionych budynków w wyniku wykonania przyłącza technicznego do scentralizowanego źródła ciepła w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła,
- zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła,
- całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji wraz z obowiązkiem uzyskania określonych w ustawie oszczędności w zużyciu energii.

Kredyt nie może zostać przeznaczony na sfinansowanie prac, na które:

- zaciągnięto inny kredyt, do którego przyznana została premia termomodernizacyjna lub remontowa,
- uzyskano środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej.

WAŻNE!

Warunkiem kwalifikacji przedsięwzięcia jest przedstawienie audytu energetycznego i jego pozytywna weryfikacja przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

Wartość przyznawanej premii

Inwestorzy mogą otrzymać premię termomodernizacyjną w wysokości 20% wykorzystanego kredytu. Premia nie może jednak przekroczyć:

- 16% kosztów poniesionych na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego,
- dwukrotności przewidywanych rocznych oszczędności kosztów energii, ustalonych na podstawie audytu energetycznego.

Obowiązujące procedury aplikacyjne

Inwestor ubiegający się o przyznanie premii termomodernizacyjnej składa w banku kredytującym, wraz z wnioskiem o udzielenie kredytu na realizację planowanego przedsięwzięcia:

- wniosek o przyznanie premii termomodernizacyjnej,
- audyt energetyczny (oprawiony w okładkę formatu A-4, w sposób uniemożliwiający jego zdekompletowanie).

Prawidłowo przygotowany audyt energetyczny powinien zawierać:

- dane identyfikacyjne budynku, lokalnego źródła ciepła lub lokalnej sieci ciepłowniczej oraz inwestora,
- ocenę stanu technicznego budynku, lokalnego źródła ciepła

lub lokalnej sieci ciepłowniczej,

- opis możliwych wariantów realizacji przedsięwzięcia termomodernizacyjnego,
- wskazanie optymalnego wariantu przedsięwzięcia termomodernizacyjnego.

Premia remontowa

Premia remontowa przeznaczona jest na spłatę części kredytu zaciągniętego w celu realizacji przedsięwzięcia remontowego.

Przedsięwzięcia uprawniające do ubiegania się o premię remontową, mogą być realizowane wyłącznie w budynkach wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto przed dniem 14 sierpnia 1961 r.

Kto może otrzymać premię?

Premia remontowa przysługuje jedynie:

- osobom fizycznym,
- wspólnotom mieszkaniowym z większościowym udziałem osób fizycznych,
- spółdzielniom mieszkaniowym,
- towarzystwom budownictwa społecznego.

Na jaki rodzaj inwestycji przeznaczona jest premia?

Premia remontowa przysługuje w przypadku realizacji przedsięwzięć remontowych związanych z termomodernizacją budynków wielorodzinnych, których przedmiotem jest:

- remont tych budynków,
- wymiana okien lub remont balkonów (nawet, jeśli służą do wyłącznego użytku właścicieli lokali),
- przebudowa budynków, w wyniku której następuje ich ulepszenie,
- wyposażenie budynków w instalacje i urządzenia wymagane dla oddawanych do użytkowa-

nia budynków mieszkalnych, zgodnie z przepisami techniczno-budowlanymi.

Kredyt nie może zostać przeznaczony na:

- remont lokali, z wyjątkiem wymiany okien lub remontu balkonów,
- prace prowadzące do zwiększenia powierzchni użytkowej budynku,
- sfinansowanie prac, na które zaciągnięto inny kredyt (do którego przyznana została premia termomodernizacyjna lub remontowa) lub zostały pozyskane środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej.

WAŻNE!

W wyniku realizacji kredytowanych przedsięwzięć powinno nastąpić zmniejszenie rocznego zapotrzebowania na energię dostarczaną do budynku wielorodzinnego na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej o co najmniej 10%.

Warunkiem kwalifikacji przedsięwzięcia jest przedstawienie **audytu remontowego i jego pozytywna weryfikacja** przez Bank Gospodarstwa Krajowego.

Audyt remontowy powinien zawierać:

- dane identyfikacyjne budynku mieszkalnego i inwestora,
- kalkulację wartości wskaźnika E, określającego obliczeniowe zapotrzebowanie na energię końcową (ciepło) do ogrzewania budynku w sezonie grzewczym,
- wskazanie rzeczowego zakresu prac niezbędnych do zmniejszenia rocznego zapotrzebowania na energię,
- plan robót remontowych, o którym mowa w przepisach określających warunki użytkowania budynków mieszkalnych,
- wskazanie zakresu prac remontowych objętych wnioskowym przedsięwzięciem remontowym, zgodnie z planem robót remon-

towych i rzeczowym zakresem prac,

- dokumenty określające szacowany koszt przedsięwzięcia.

Wysokość premii

Premia remontowa stanowi **20% kwoty kredytu** wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia remontowego, jednak **nie więcej niż 15% poniesionych kosztów przedsięwzięcia**.

Obowiązujące procedury aplikacyjne

Inwestor ubiegający się o przyznanie premii remontowej składa w banku kredytującym wraz z **wnioskiem o udzielenie kredytu** na realizację swojego przedsięwzięcia:

- **wniosek** o przyznanie premii remontowej,
- **audyt remontowy** (oprawiony w okładkę formatu A-4, w sposób uniemożliwiający jego zdekompletowanie),
- wszystkie **zaświadczenia o pomocy de minimis**, uzyskane w ciągu bieżącego roku podatkowego oraz dwóch poprzednich lat podatkowych (o ile inwestor tego typu pomoc uzyskał),
- **dokument potwierdzający rozpoczęcie użytkowania budynku wielorodzinnego przed dniem 14 sierpnia 1961 roku** lub, w przypadku braku możliwości udokumentowania tego faktu, **pisemne oświadczenie**, które fakt potwierdza.

Warunki przekazywania premii

Po przeprowadzeniu analizy formalnej wniosku o przyznanie premii przez Bank Gospodarstwa Krajowego oraz dokonaniu weryfikacji audytu, BGK podejmuje **decyzję o przyznaniu lub odmowie przyznania** premii termomodernizacyjnej lub remontowej. Następuje to w **terminie 30 dni roboczych**

od dnia otrzymania kompletu wymaganych i prawidłowo sporządzonych dokumentów przez BGK.

Następnie Bank Gospodarstwa Krajowego wysyła do inwestora oraz banku kredytującego **zawiadomienie** o podjętej decyzji.

W dniu uruchomienia pierwszej transzy kredytu bank kredytujący pobiera od inwestora i przekazuje do BGK **provizję** z tytułu przyznania premii, która wynosi **0,6% kwoty przyznanej premii**.

WAŻNE!

BGK przekazuje premię bankowi kredytującemu, jeżeli przedsięwzięcie zostało:

- zrealizowane zgodnie z projektem budowlanym,
- zakończone w terminie określonym w umowie kredytu.

Banki współpracujące z Funduszem

Poniżej przedstawiamy listę Banków Kredytujących, współpracujących z BGK w zakresie Funduszu Termomodernizacji i Remontów:

- Bank BPH S.A.
- Bank DnB NORD Polska S.A.
- Bank Millennium S.A.
- Bank Ochrony Środowiska S.A.
- Bank Pekao S.A.
- Bank Pocztowy S.A.
- Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.
- Bank Zachodni WBK S.A.
- ING Bank Śląski S.A.
- Krakowski Bank Spółdzielczy
- Kredyt Bank S.A.
- Nordea Bank Polska S.A.
- PKO BP S.A.
- Spółdzielcza Grupa Bankowa – Bank S.A.

Każdy **bank kredytujący udziela** zainteresowanym inwestorom **wszelkich niezbędnych informacji**, dotyczących zasad przyznawania i wypłacania premii termomodernizacyjnej i remontowej. ■

Podstawa prawna:

- Ustawa o wspieraniu termomodernizacji i remontów z dnia 21 listopada 2008 r. (Dz.U. z 2008 r. Nr 223

poz. 1459).

- Regulamin przyznawania i wypłacania przez BGK premii termomodernizacyjnej, remontowej i kompensacyjnej ze środków Funduszu Termo-

modernizacji i Remontów, Bank Gospodarstwa Krajowego, Warszawa, kwiecień 2011 r.

Robert Barański**Finanse****Pieniądze ze Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy rozdzielone**

Podpisanych zostało 58 umów na kwotę ponad 464,5 mln CHF, czyli na 100 proc. przyznanych Polsce środków w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (SPPW). Projekt ten wkracza w drugą fazę realizacji – wdrażania projektów. Potrwa ono do połowy 2017 roku. W zakresie ochrony środowiska sfinansowane będą projekty z zakresu zagospodarowania odpadów niebezpiecznych oraz bioróżnorodności.

Do połowy czerwca 2012 r. podpisano łącznie **58 umów** (50 dla projektów indywidualnych oraz 8 dla tzw. alokacji specjalnych) na całą przyznaną Polsce kwotę wsparcia, wynoszącą **464,57 mln CHF**.

Pomoc udzielona z Funduszy Szwajcarskich zmniejsza różnice społeczno-gospodarcze między Polską a bardziej rozwiniętymi państwami europejskimi oraz przyczynia się do zmniejszenia różnic występujących na terytorium naszego kraju między ośrodkami miejskimi a regionami, słabiej rozwiniętymi pod względem strukturalnym.

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy stanowi platformę wymiany doświadczeń i podejmowania wspólnych inicjatyw na rzecz rozwoju społecznego i gospodarczego. Dzięki niemu obydwie strony mają możliwość określania wspólnych interesów w kontekście najważniejszych wyzwań stojących przed Europą.

Od 2007 roku Polska jest największym beneficjentem pomocy udzielanej przez Szwajcarię. Polska

otrzymała prawie połowę środków z ogólnej puli wsparcia, wynoszącej ponad 1 mld CHF, przeznaczonej dla dziesięciu państw członkowskich Unii Europejskiej, które przystąpiły do niej 1 maja 2004 roku.

Umowa podpisana przez stronę polską i szwajcarską zakłada, iż co najmniej 40 procent przyznanych Polsce środków zostanie rozdysponowane w czterech południowo-wschodnich województwach: lubelskim, małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim.

Obszary tematyczne SPPW

SPPW został podzielony na cztery obszary tematyczne:

- Priorytet I – Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform
- Priorytet II – Środowisko i Infrastruktura
- Priorytet III – Sektor prywatny
- Priorytet IV – Rozwój społeczny i zasobów ludzkich

Priorytet I – Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform

W tym obszarze dofinansowanie otrzymują inicjatywy, mające na celu rozwój obszarów peryferyjnych i zapóźnionych. Wspierane są samorządy lokalne oraz lokalne sieci i partnerstwa. Środki finansowe zostaną również wykorzystane na projekty z zakresu ochrony granic i migracji.

Priorytet II – Środowisko i Infrastruktura

W tej części SPPW sfinansowane będą projekty z zakresu zagospoda-

rowania odpadów niebezpiecznych, transportu publicznego, efektywności gospodarczej i bioróżnorodności.

- Obszar tematyczny **infrastruktura środowiskowa i poprawa stanu środowiska** – około **188,9 mln CHF** przeznaczono dla **16 projektów**, które m.in. przyczynią się do redukcji zagrożenia azbestem, wprowadzenia systemów wykorzystujących energię odnawialną oraz poprawy publicznych systemów transportowych.
- Obszar tematyczny **bioróżnorodność** – wdrażanych jest **7 projektów** o łącznej wartości ponad **9,8 mln CHF**. Wsparciem zostały objęte programy, mające na celu ochronę przyrody i zrównoważone funkcjonowanie ekosystemów w województwach: lubelskim, małopolskim, podlaskim i świętokrzyskim.

Priorytet III – Sektor prywatny

Poprawa dostępu do kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw, wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu oraz zwiększenie konkurencyjności regionów przez społeczną odpowiedzialność biznesu to cele III Priorytetu Programu.

Priorytet IV – Rozwój społeczny i zasobów ludzkich

Priorytet ten koncentruje się na wzmocnieniu potencjału naukowego przez finansowanie badań naukowych i stypendiów, a także na promowaniu profilaktyki zdrowotnej

oraz poprawie poziomu opieki społecznej.

Przykładowe projekty

Pilotażowy system gospodarowania odpadami azbestowymi na terenie województwa lubelskiego

Beneficjent: Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego

Województwo: lubelskie

Kwota dofinansowania:

13,2 mln CHF

Inwentaryzacja wyrobów azbestowych w 2009 roku wykazała, że na terenie województwa lubelskiego było nagromadzonych ok. 800 tys. ton. Od 2000 roku usunięto ok. 50 tys. ton tych wyrobów. Wolne tempo usuwania wyrobów azbestowych nie jest jednak jedynym problemem. Często mieszkańcy samodzielnie usuwają azbest i składują go w miejscach niedozwolonych albo na terenie swoich posesji. Jak widać, w dalszym ciągu brak jest wystarczającej świadomości o szkodliwości składowanego w ten sposób azbestu.

W celu ochrony mieszkańców przed negatywnym oddziaływaniem azbestu ze środków szwajcarskich ma powstać system usuwania, neutralizacji i monitorowania produktów zawierających azbest. W tym celu zostaną otwarte: jedno regionalne biuro i trzy lokalne, które będą odpowiedzialne za identyfikację materiałów azbestowych i ich właściwą neutralizację. Druga grupa działań pro-

jektowych będzie dotyczyć demontażu, transportu i unieszkodliwiania odpadów azbestowych. Planuje się eliminację ok. 6600 pokryć dachowych, zawierających azbest. Zlikwidowany też będzie azbest składowany na nielegalnych wysypiskach.

Ważnym elementem projektu będzie też kampania edukacyjno-informacyjna. Jej celem będzie podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie bezpiecznego obchodzenia się z materiałami zawierającymi azbest.

Program zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii w Powiecie Suskim

Beneficjent: Powiat Suski

Województwo: małopolskie

Kwota dofinansowania:

4,8 mln CHF

Graniczący ze Słowacją Powiat Suski to rejon niezwykle cenny pod względem przyrodniczym. Znajduje się tu wiele różnorodnych gatunków flory i fauny, które są chronione m.in. przez pięć obszarów Natura 2000, Babiogórski Park Narodowy, czy rezerwat im. Zenona Klemensiewicza. Na terenie powiatu przebiegają liczne szlaki turystyczne, w tym Główny Szlak Beskidzki. Ochrona środowiska nabiera tu szczególnego znaczenia. Nic więc dziwnego, iż władze powiatu dostrzegły potrzebę ochrony środowiska w tym rejonie, zwłaszcza, iż rejon górski ze względu na specyfikę

ukształtowania terenu sprzyja kumulowaniu się zanieczyszczeń.

Dzięki funduszom ze Szwajcarii mieszkańcy powiatu będą mieli możliwość zainstalowania w swoich domach kolektorów słonecznych. Planuje się ich montaż w przypadku ponad 2300 budynków. Dodatkowo „solary” zostaną zamontowane w regionalnym szpitalu w Suchoj Beskidzkiej.

Inwestycja ma na celu poprawę jakości powietrza atmosferycznego poprzez redukcję emisji zanieczyszczeń oraz wzrost wykorzystywania odnawialnych źródeł energii. Objęcie projektem gospodarstw domowych ma szczególne znaczenie z uwagi na fakt, iż to właśnie one mają istotny udział w emisji zanieczyszczeń w okolicy. W Powiecie Suskim brak jest bowiem znaczących obiektów przemysłowych, które zanieczyszczałyby środowisko.

Poza wymiarem ekologicznym, przedsięwzięcie przyniesie znaczne oszczędności finansowe. Mieszkańcy, którzy zainstalują systemy solarne, będą mieli szansę przez kilka miesięcy w roku korzystać z ciepłej wody za darmo.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: www.programszwajcarski.gov.pl ■

Redakcja

Oplaty i fundusze w ochronie środowiska

WYDAWCA: Verlag Dashofer Sp. z o.o., al. Krakowska 271, 02-133 Warszawa
tel.: (+48 22) 559 36 00, faks: 829-27-00, 829-27-27

Redaktor odpowiedzialny: Anna Podgórska, podgorska@dashofer.pl, www.dashofer.pl

Redakcja i korekta techniczna: Jolanta Stypułkowska. Skład: Dariusz Ziach. Druk: Semafic, Warszawa

Prenumerata: kwartalna 75 zł + 23% VAT, roczna 267 zł (11% taniej) + 23% VAT.

Wpłaty kierować na rachunek:

Verlag Dashofer Sp. z o.o. Bank Handlowy S.A., nr 90-10301508-0000000800916003.

Redakcja odpowiada na łamach gazety na wybrane pytania Czytelników przesłane faksem lub pocztą.

© 2012 Dashöfer Holding Ltd & Wydawnictwo Verlag Dashofer. Wszystkie prawa zastrzeżone.

Przedruk w całości lub we fragmentach i rozpowszechnianie bez zgody wydawcy zabronione.

Ze względu na stałe zmiany w polskim prawie oraz niejednolite interpretacje przepisów

Wydawnictwo nie ponosi odpowiedzialności za zamieszczone informacje.